# EDITORIAL

La Rella, la revista anuari de l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó, ha arribat al número 28: una nova fita en un camí de llarga trajectòria. Des que a la tardor de 1983 es presentà el número 1, amb l'objectiu d'enfortir el projecte cultural que la sustentava, han passat ja trenta-dos anys. I ací som. Amb la mateixa o més empenta per dur avant objectius semblants: *un mitjà de comunicació, déiem, on hom pogués reflexionar sobre els diversos aspectes de la cultura*, en l'ample sentit del terme, tot evitant el localisme. Continuem reflexionant sobre aquells aspectes de la vida social i cultural que mereixen un esforç per cercar vessants que creiem interessants per als molts amics, companys o paisans que comparteixen amb nosaltres l'existència.

Enguany es compten 750 anys de la conquesta cristiana de l'actual comarca del Baix Vinalopó, i en concret de la *madīna Ilš*, la ciutat d'Elx: una població d'orígens incerts, posteriorment considerada com la continuadora de l'antiga Ilici romana. La historiografia situa el fet dins d'un ample i llarg procés d'expansió territorial anomenat Reconquesta, la definició tradicional de la qual no és sinó un parany conceptual que, a hores d'ara, poc ens explica. Els protagonistes són el rei Jaume I (1208-1276), que ja havia conquerit València l'any 1238, i el consell andalusí que la governava. No s'estigué el rei de relatar poc després dels fets, entre el 1270 i 1274, el detall de la caiguda de la madīna («i vindrien a nós tots els sarraïns de la vila [...] i ens lliuraren la torre de la Calahorra, que és el lloc més fort d'Elx»). El mateix Pere Ibarra relatà el 1895, de manera entusiasta i emotiva, la vinguda del rei, que «con el corazón palpitante» desitjava arribar «ante los muros de la que era frontera de un poderoso Reino». Tot i això, la incorporació definitiva al regne de València es produí el 1304 (Sentència Arbitral de Torrelles i Acord d'Elx).

Després de la mort del rei, la literatura, la història i la política l'han jutjat de manera desigual. Per a mallorquins i valencians, de manera positiva, ja que fou l'artífex dels seus respectius regnes, l'origen dels seues «pobles», amb la càrrega política o cultural que vulguem donar-li. Promulgà un codi jurídic rellevant, els Furs; convocà unes corts representatives, distintes i separades de la resta dels altres regnes de la monarquia; creà una nova moneda, un nou sistema de pesos i mesures... En fi, un estat nou amb un bon estol de particularitats. Per als catalans i aragonesos, la visió no és tan bona per la fragmentació i divisions a què sotmeté la seua monarquia, que podia haver exhibit una sola unitat política i no el que esdevingué, un territori dividit

en espais autònoms amb institucions i lleis pròpies: els regnes de València, Mallorca i Aragó a més del Principat de Catalunya. De qualsevol manera, no es pot negar la seua figura d'«estadista», amb tots els condicionants de l'època que visqué el personatge.

Altrament, Jaume I, que no deixa de ser un rei guerrer medieval que exhibeix les conquestes militars sobre altres estats com a motiu identificador de la seua acció política, no és fàcil de justificar als nostres dies sense una depurada crítica. Encara que la guerra d'expansió territorial fou el més habitual per als monarques de les societats europees del segle XIII, creiem que, si volem reivindicar-lo, ho hem de fer des del seu coneixement global i complet, amb tots els seus vessants, i no tan sols com a «origen» de les nacionalitats contemporànies, temps a venir. Aplicar retrospectivament sobiranies i vincular-les a les antigues conquestes de reis i senyors de manera automàtica té el risc d'incloure les habituals mixtificacions que solen fer-se servir quan es tracta de legitimar-les. No fer-ho suposa assumir uns altres tants elements contradictoris amb la nostra manera de reivindicar-nos com a ciutadans lliures en estats que reconeixen un bon garbell de drets, entre els quals la pau i el respecte constitucional a les diferències ocupen una bona part de la manera de definir-nos com a tals.

Des d'aquest punt de vista, els orígens dels valencians hi poden trobar una justificació, però no hauria de llevar la consciència respecte de tot el seguit d'elements discutibles que, al seu torn, arrossega, dificilment compatible, per tant, amb el conjunt de drets que una ciutadania europea actual presuposa. I això dins un món interconnectat i interdepenent, que està alterant ràpidament les concepcions de territorialitat i localització. Fets que donen una nova dimensió a la nostra manera de sentir-nos –o no– valencians. Perquè no hem d'oblidar que el País Valencià, l'anomenada oficialment «Comunitat Valenciana», és una terra de pobladors i immigrants, que, segons les èpoques, segregaren o barrejaren les seues soques culturals i han esdevingut hui dia, això sí, una societat de referències universals i de ciutadanies «cosmopolites», on el component local i el global s'interrelaciona de manera diversa, la qual cosa subratlla la particularitat humana en el moment de reconéixer la complexitat de les nostres identitats: valenciana, espanyola, europea...

És interessant recordar, doncs, que després de més de 700 anys les esmentades ciutats continuen sent valencianes. I que, per això, cal destacar el conjunt d'influències que allò ha comportat per a les persones que hi visqueren i hi viuen, al llarg de tants segles, ni que fóra per saber culturalment d'on venim i qui som. Com diguérem quan commemoràrem el seté centenari del Tractat de Torrelles, set-cents anys d'història valenciana d'Elx o des d'Elx, de Crevillent de Guardamar o de Santa Pola –més de vint generacions– no són poca cosa si pensem en els vora dos-cents cinquanta mil habitants de la comarca, o dos-cents trenta-mil sols del municipi d'Elx, amb una alta densitat demogràfica –474 hab/km²–. Una comarca, a més, que contribueix de manera molt notable a la prosperitat conjunta valenciana, i amb un tret cultural important: la llengua pròpia, tal com ha estat definida per l'Estatut d'Autonomia; no debades, les seues poblacions són l'àrea més meridional de parla catalana.

Una qüestió, la llengua, que requereix, si més no, un breu comentari, ja que, sense dubte, és el tret cultural heretat que més llarga continuïtat ha mostrat d'ençà la

conquesta del rei en Jaume. Per això, els intents recents per despatxar-la a la mínima oportunitat per part dels que més haurien de protegir-la i fomentar-la, com a senyal i actitud de respecte als que la tenen com a pròpia, evidencia actituds inquietants. No caldria citar-ho, però la situació a la nostra ciutat és tan dolenta en referència al compliment de la legislació per part dels seus responsables polítics i d'institucions de tota mena que no vindria malament recordar que el 1992 sorgí del Consell d'Europa la Carta Europea de les Llengües. Una lectura del seu contingut palesa un fet incontestable: el procés de desterritorialització a Elx de la llengua pròpia. Això vol dir, llevar-la de l'administració, dels mitjans de comunicació, de la retolacions dels carrers, de la propaganda..., un fet llarg, però accelerat de manera intencionada en els últims anys. Perquè sense territorialitat, la llengua es perd, tal com ens adverteixen i insisteixen els estudiosos de les llengües «minoritàries» o «regionals», com és el reconegut professor elxà Santiago Petschen en diferents treballs, tot destacant-hi el valor cultural que tenen. Desterritorialitzar-les pot ser la primera operació a fer quan es volen eliminar. Responsabilitzar-se d'aquest fet no hauria de ser un plat de gust per a cap autoritat pública a l'Europa del segle XXI. Caldrà anar al Consell d'Europa a reclamar el que aquí se'ns furta?

Tampoc caldria dir-ho, però és que, a més a més, la desconsideració evident d'una llengua oficial i espontània, és faltar el respecte a la diferència més pròxima, atemptar contra els drets a la diversitat cultural, menysprear el nostre patrimoni, accentuar el provincianisme i afavorir l'exclusió. Per no dir fomentar l'odi als que tenim altra manera de sentir-nos ciutadans en una ciutat, que, des que està al mapa d'Europa, s'ha expressat, encara que no sols, en valencià. No es pot esborrar una part de la història com el que traça una ratlla sobre un compte saldat.

La Rella, així, continuarà expressant-se en la llengua de la majoria dels nostres avantpassats, que la feren servir vingueren d'on vingueren, de la majoria dels pobladors que l'habitaren i li donaren consistència fins als nostres dies. La mateixa llengua de la Cancelleria Reial, dels notaris i consellers, dels mercaders i llauradors, dels metges i poetes que hi visqueren. Com diu el pròleg d'un dels llibres que ressenyem en aquest número sobre la llengua a Oriola, no hi ha millor antídot per a afrontar els prejudicis que recórrer als dictats del coneixement, als arguments que ens facilita la ciència, als raonaments de l'empirisme, que tants avantatges ha proporcionat a la humanitat.

Els treballs, articles, notes, ressenyes i altres textos que presentem en aquest número 28 intenten fer-se ressò d'alguns dels arguments exposats. Els marges d'aquest número estan il·lustrats amb imatges antigues de la Calaforra, emblema d'aquells al·ludits orígens que ara recordem. Pel que fa a les il·lustracions de la portada i seccions, hem d'agrair a l'artista Paco Cascales la generositat per voler participar amb les seues suggerents creacions.

Tenint en premsa aquest número de la revista, el Consell de Redacció s'ha assabentat del traspàs del que fou arxiver i bibliotecari d'Elx, En Rafael Navarro Mallebrera. Des dels inicis de la seua llarga carrera portà avant, entre altres quefers, totes les gestions necessàries per a dotar la ciutat de la xarxa de biblioteques municipals i per a organitzar l'Arxiu Històric Municipal d'Elx, un dels més grans del País. Des d'ací el nostre agraïment sincer i el nostre comiat més gentit.